

Список літератури

1. Шинкарук В.І. Філософія і нові історичні реалії. // Філософська і соціологічна думка. – 1992. – № 4.

Одержано 20.11.09

О.О. Решетов, доц., канд. філос. наук, В.Т. Кирильчук, доц., канд. філос. наук, З.В. Стежко, доц., канд. філос. наук

Кіровоградський національний технічний університет

Антична філософія

Антична філософія, тобто та, що властива Стародавній Греції і Стародавньому Риму, розвивалася на протязі 1000 років і поділялася на чотири періоди:

а) від виникнення в VI ст. до н.е. і до середини V ст. до н.е. – докласичний, або досократівський;

б) класичний, тривалістю 100 років;

в) з кінця IV ст. до н.е. до I ст. н.е. прийнято називати елліністичним;

г) з I ст. по VI ст. має назву «римський».

Докласичний період представлений мілетською школою, Гераклітом, Емпедоклом, Анаксагором, піфігорейською та елейською школами. Мілетці Фалес, Анаксимандр, Анаксимен (VI ст. до н.е.), як майже всі античні філософи, займались пошуком першооснов буття. За першооснову вони приймали різні предметноконкретні форми буття – воду (Фалес), повітря (Анаксимен) або щось невизначене («апейрон» Анаксимандра). На відміну від мілетців Піфагор (580–500 рр. до н.е.) першоосновою буття вважав число. Саме завдяки числу поняття «космос» втілило в собі розуміння Всесвіту як впорядкованого явища.

Піфагор твердить, що планети, рухаючись навколо Землі по ефіру, створюють монотонні звуки різної висоти, а разом створюють гармонійну мелодію. Піфагор першим вжив поняття «філософія». Він вірив у переселення душі людини після смерті з одного тіла в інше.

Геракліт Ефеський (540–480 рр. до н.е.) вводить у філософську мову термін «логос», який означає загальний закон буття, основу світу. Звідси Геракліт доходить до висновку, що субстаційно-генетичним началом всього існуючого є вогонь. Його знамените «все тече...», вчення про змінність світу, боротьба протилежностей як джерело плинності буття є цінним внеском в розвиток діалектики.

У VI ст. до н.е. в місті Елеї виникає школа елеатів (Ксенофан, Парменід, Зенон). Вчення елеатів – новий крок у становленні старогрецької філософії, в розвитку її категорій, особливо категорії «субстанція» – буття. Елеати (Парменід) розвивають вчення про буття як єдине, несяжне (універсальне), нерухоме. Існує тільки суще буття, несущого чи небуття немає. Тут чітко виявляється тенденція до ототожнення буття з мисленням. Елеати, зокрема Зенон, заперечують реальність, істинність руху, вважають, що рух існує лише як ілюзія чуттєвого світу гадки і тому не може визнаватись справжнім буттям.

Сучасник Зенона Емпедокл (бл. 490–430 рр. до н.е.) схиляється до думки, що першоосною світу є чотири стихії: земля, вода, повітря і вогонь. Анаксагор у розумінні першооснови зробив подальший крок, вважаючи, що першоосною є нескінченна кількість гомеомерій – «насіння» речей. Все існуюче управляється світовим розумом, «нусом».

Розглядаючи докласичний період античної філософії, слід зробити деякі висновки:

а) за свою столітню історію докласична антична філософія вперше набула наукоподібного характеру;

б) склалося уявлення про першооснову буття;

в) виникла стихійна діалектика – здогад про єдність протилежностей;

г) сформувався космоцентричний характер філософських уявлень цього періоду.

Значним етапом у розвитку античної філософії було атомістичне вчення Левкіпа та Демокрита (V–IV ст. до н.е.). Якщо Левкіп більше уваги звертав на світобудову, то Демокрит зосереджував увагу на людині. Вони вважали, що першоосновами світу є атоми (буття) і порожнеча (небуття). Атоми вічні, незмінні, тотожні самим собі, не мають частин; різної форми, число їх нескінченне. Атоми розрізняються за порядком і положенням в просторі. Вони вічно рухаються, їх скупчення утворюють речі. Душу атомісти розглядали як сукупність певної форми атомів (круглих та слизьких), при цьому заперечували її безсмертність. На уявленні про тілесність душі побудоване вчення Демокрита про пізнання: темне пізнання, яке здійснюється за допомогою відчуттів, і істинне – через мислення.

У другій половині V ст. до н.е. в Греції з'являються так звані «софісти» (платні вчителі «мислити, говорити і робити»), найвидатніші серед них – Протагор, Горгій, Гіппій. Вони привернули увагу до проблеми людини, суспільства, знання. Спільне в їхніх поглядах – раціональне пояснення явищ природи, етичний і соціальний релятивізм, відмова від релігії.

Величезний вплив на античну філософію справив Сократ (469–399 рр. до н.е.). У центрі роздумів Сократа – людина як моральна істота. Відмовляючись від пізнання природи, Сократ ставить головне завдання – виховати людину доброчесною і здатною творити добро. Для цього людина повинна знати, що є добро, і має пізнати себе. Самопізнання можна досягти методом майєвтики, ставлячи перед співбесідником такі питання, відповіді на які він шукав би сам. Сократ вимагає всебічного обговорення будь-якого предмета з метою визначення (дефініції) поняття. Він звернув увагу на те, що, якщо немає поняття, то немає і знання. Сократ був переконаний, що існують об'єктивні моральні норми, що відмінність між добром і злом абсолютна.

Учнем і послідовником Сократа був творець першої послідовної системи філософського ідеалізму, засновник філософської школи – Академії – Платон (427–347 рр. до н.е.). Платон виходив з того, що існує світ речей і світ ідеальних предметів (ідей). Ідеї – це незмінні, вічні, нематеріальні сутності, прообрази матеріального світу; знаходяться вони в позапросторовому середовищі. Предмет, річ є приблизним втіленням тієї чи іншої ідеї. Ідеї являють собою «повноту буття». Що ж до матерії, то вона є вічним небуттям, але таким предметним «нічим», яке активно взаємодіє з буттям ідей. Результатами цієї взаємодії є речі чуттєвого, матеріального світу. Платон вважає, що причиною взаємодії ідей і матерії є світова душа. Людські душі творяться богами із залишків тієї суміші, із якої Бог створив душу Космосу. Індивідуальна душа складається із розумної частини і нерозумної (яка сприяє почуттям). Платон вважав, що тіло смертне, а душа безсмертна. При цьому він говорив про «переселення» душ. Пізнання, за Платоном, є пригадування душею того, що вона знала, перебуваючи поза тілом (до її втілення), в світі ідей. Платон – творець першої соціальної утопії. Вважаючи, що всі існуючі види державного устрою недосконалі внаслідок

невідповідності між соціальною та природною нерівністю людей, Платон пропонує свій проект ідеальної держави. В ній існують три групи громадян: правителі-філософи, воїни, землероби і ремісники. На думку Платона, така держава мудра мудрістю своїх правителів-філософів, мужня мужністю своїх воїнів, розсудлива слухняністю гіршої частини держави перед її кращою частиною.

Учнем Платона був Аристотель (384–322 рр. до н.е.), який піддав критичному осмисленню концепцію Платона. У вченні Аристотеля платонівські ідеї перетворюються з моделей, зразків у сутності, які притаманні самим предметам, речам. Кожна річ має свою сутність, їх Аристотель називає сутностями першого порядку. Сутність найвищого порядку – Бог (він же вічний двигун, космічний Розум). Аристотель вважає, що сутністю буття речі є її форма (це той чи інший вид певного роду). Саме видове – головне вирішальне начало буття і знання. Форм стільки, скільки нижчих видів, які надалі не розпадаються на інші види. Форми вічні, не створені Богом. Бог тільки з'єднує форми з матерією, яка сама по собі теж вічна, але пасивна. Отже, річ – це єдність активної форми і пасивної матерії. Форма робить матерію дійсною – через втілення у конкретну річ. Аристотель створив вчення про чотири роди причин виникнення речей – матеріальну, формальну, рушійну та цільову, чим відкрив необмежене поле науковому пізнанню світу на нескінченну перспективу, а своїм вченням про сутності різних порядків він вводить розмежування між конкретно-науковим та філософським світобаченням. Аристотель є засновником наукового вчення про психіку людини, обґрунтовує ідею еволюціонізму в психології.

Великим здобутком філософії Аристотеля є логіка (наука про мислення і його закони), яка викладена у ряді його творів, об'єднаних під спільною назвою «Органон».

Філософія Аристотеля не завершує старогрецьку філософію. Але вона завершує класичний період розвитку античної філософії. Її історія триває в елліністичному періоді. Він має свою довгу (кінець IV ст. до н.е. – V ст. н.е.) історію. В елліністично-римський період античності найбільш відомими були такі філософські школи: епікурейська, скептична, стоїчна та неоплатонівська.

Список літератури

1. Кондзволки В.В. Нариси античної філософії. – Львів, 1993.

Одержано 20.10.09